

7. Reforma sistemului de pensii – primii pași dificili

Asigurarea cu pensii este cea mai importantă componentă a sistemului protecției sociale, care cuprinde un set de măsuri economice, legislative, sociale și organizatorice, orientate spre asigurarea și menținerea nivelului de trai al populației neangajate în muncă și a cetățenilor nevoiași.

Efectiv în luna noiembrie 1998 sistemul pensionării în Republica Moldova cuprinde 756,7 mii de cetățeni, sau 21% din populația țării. Pensii de vârstă primesc 557,2 mii persoane (din ei 150,9 mii persoane - pensii privilegiate), de invaliditate – 113,0 mii persoane, de pierdere a susținătorului familiei – 34,9 mii persoane, pentru vechime în muncă – 4,2 mii persoane, pensii sociale – 38,8 mii persoane. Potrivit datelor studiului bugetelor gospodăriilor casnice pensiile constituie 10,5% din totalul veniturilor casnice.

Analiza schimbării structurii contingentului sistemului pensionării demonstrează, că în decursul ultimilor 5 ani, cota pensiilor de limită a vârstei a scăzut de la 60,2% până la 54,6%, în timp ce cota pensiilor preferențiale a crescut de la 15,6% până la 19,5%. O astfel de creștere a numărului pensiilor preferențiale majorează povara asupra sistemului în întregime.

Tabelul 1

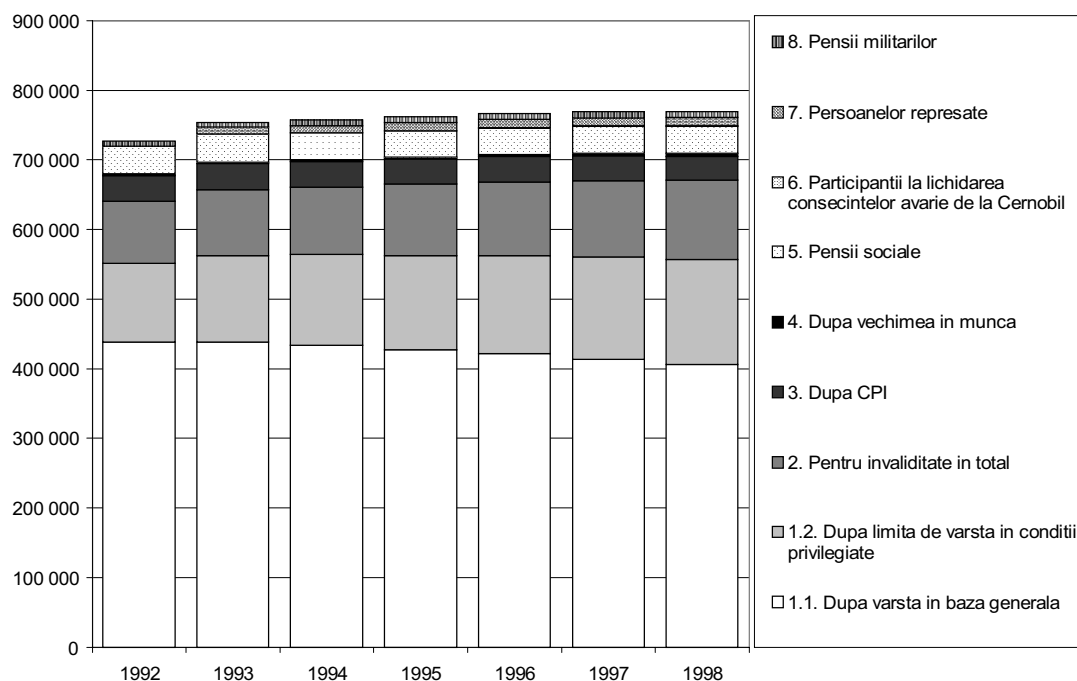
Numărul de pensionari în Moldova

Tipurile de pensii	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Beneficiari în total	727 356	743 602	746 702	750 556	754 653	757 020	756 716
1. Pentru limită de vârstă	551 443	562 298	563 982	562 954	562 688	560 439	557 237
1.1. Pentru limită de vârstă în condiții normale	438 185	437 686	433 078	427 504	421 808	413 134	406 356
1.2. Pentru limită de vârstă în bază privilegiată	113 258	124 612	130 904	135 450	140 880	147 305	150 881
2. Total pentru invaliditate	88 561	94 983	97 602	102 255	105 623	109 219	113 012
3. Caz de pierdere a întreținătorului	37 791	37 552	36 388	36 223	36 351	36 334	34 918
4. După vechime în muncă	1 970	1 939	1 847	2 286	2 892	3 799	4 181
5. Pensii sociale	40 535	40 282	38 819	38 003	38 267	38 430	38 827
6. Participanții la lichidarea consecințelor Avariei de la Cernobîl		199	297	422	677	933	1 551
7. Represat		10 000	10 730	11 220	11 442	11 448	11 365
8. Pensii pentru militari	7 066	6 548	8 064	8 835	8 832	8 799	8 541

Tabelul 2

Structura contingentului beneficiarilor de pensii

Tipurile de pensii	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Beneficiari în total	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	75,8%	75,6%	75,5%	75,0%	74,6%	74,0%	73,6%
1. Pentru limită de vârstă	60,2%	58,9%	58,0%	57,0%	55,9%	54,6%	53,7%
1.1. Pentru limită de vârstă în condiții normale	15,6%	16,8%	17,5%	18,0%	18,7%	19,5%	19,9%
1.2. Pentru limită de vârstă în bază privilegiată	12,2%	12,8%	13,1%	13,6%	14,0%	14,4%	14,9%
2. Total pentru invaliditate	5,2%	5,1%	4,9%	4,8%	4,8%	4,8%	4,6%
3. Caz de pierdere a întreținătorului	0,3%	0,3%	0,2%	0,3%	0,4%	0,5%	0,6%
4. După vechime în muncă	5,6%	5,4%	5,2%	5,1%	5,1%	5,1%	5,1%
5. Pensii sociale	0,0%	0,0%	0,0%	0,1%	0,1%	0,1%	0,2%
6. Participanții la lichidarea consecințelor avariei de la Cernobil	0,0%	1,3%	1,4%	1,5%	1,5%	1,5%	1,5%
7. Represați	1,0%	0,9%	1,1%	1,2%	1,2%	1,2%	1,1%
8. Pensii pentru militari							

Schimbarea numărului și structurii pensionarilor

Nivelul de bază al pensiei de vârstă se stabilește în mărime de 55% din salariul mediu plus 1% din salariu pentru fiecare an de vechime în muncă - peste 25 de ani pentru bărbați și 20 de ani pentru femei. În afară de aceasta, la pensii se stabilesc sporuri și compensații, preconizate de către alte acte normative. În 1994-1997 mărimea pensiei s-a majorat în repetate rânduri în funcție de creșterea prețurilor.

7. Reforma sistemului de pensii – primii pași dificili

1994 – majorare cu 10,80 lei datorită liberalizării prețurilor la produsele și serviciile de primă necesitate; compensații în funcție de mărimea pensiilor în mărime de 8, 10, 13 lei.

1995 – majorare cu 7,20 lei; indexarea pensiilor din cauza inflației;

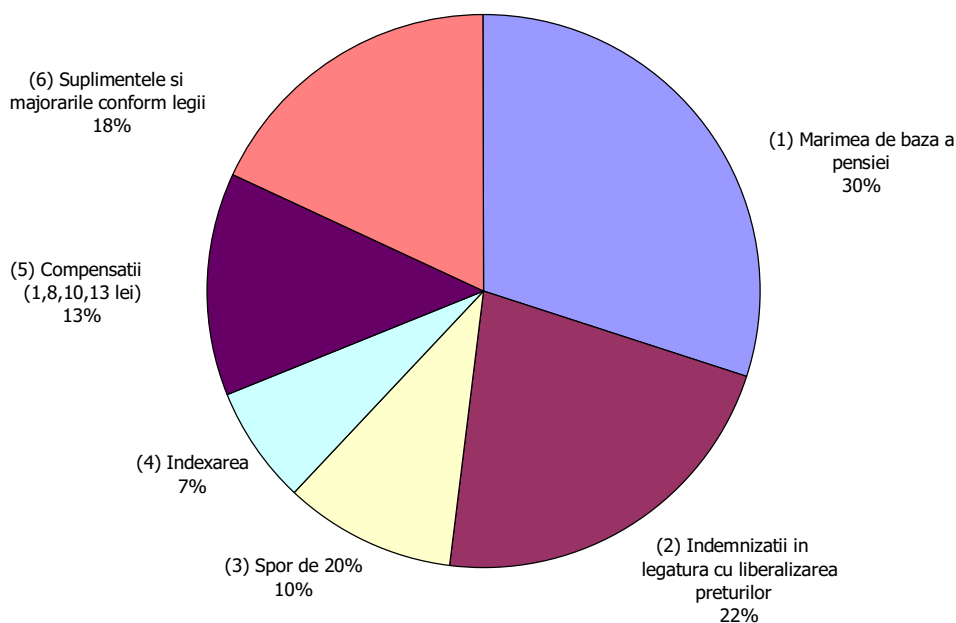
1996 – majorarea tuturor pensiilor cu 20%.

Ca rezultat, toate aceste majorări au condus la situația în care, actualmente, mărimea de bază a pensiei constituie doar circa 30% din suma totală a pensiei, ceea ce duce la o slabă legătură între salariu și experiență pe de o parte și mărimea pensiei pe de altă parte. Folosirea mărimii câștigului, dar nu a mărimii defalcării, duce la scăderea interesului de plată a contribuțiilor, și ca rezultat la evitarea plății contribuțiilor sociale.

Dar, ignorând aceste majorări, coeficientul substituției s-a micșorat de la 59,7% în 1992 până la 37,7% în 1997 și în octombrie 1998 constituia 32,2%. Cota bugetului de consum, acoperită de pensia medie în 1997 constituia doar 18,8%, iar în octombrie 1998 – 16,6%. Ritmurile creșterii pensiilor sunt cu mult mai lente decât ritmurile creșterii bugetului minimal de consum și a salariului. Astfel, de exemplu, în perioada din 1993 până în 1997 bugetul minimal de consum s-a majorat de 9,1 ori, salariul mediu – de 7 ori, iar pensia medie – doar de 4,4 ori.

Totodată, ultimele schimbări în economie (dezvoltarea antreprenoriatului privat, creșterea sectorului neformal, creșterea datoriilor la salarii etc.), au dus la faptul, că ponderea salariilor în veniturile totale ale populației s-au micșorat de la 71,6% în 1992 până la 37,7% în 1995 și 34,9% în 1997.

Structura pensiei medii si sporurilor, prevazute de lege

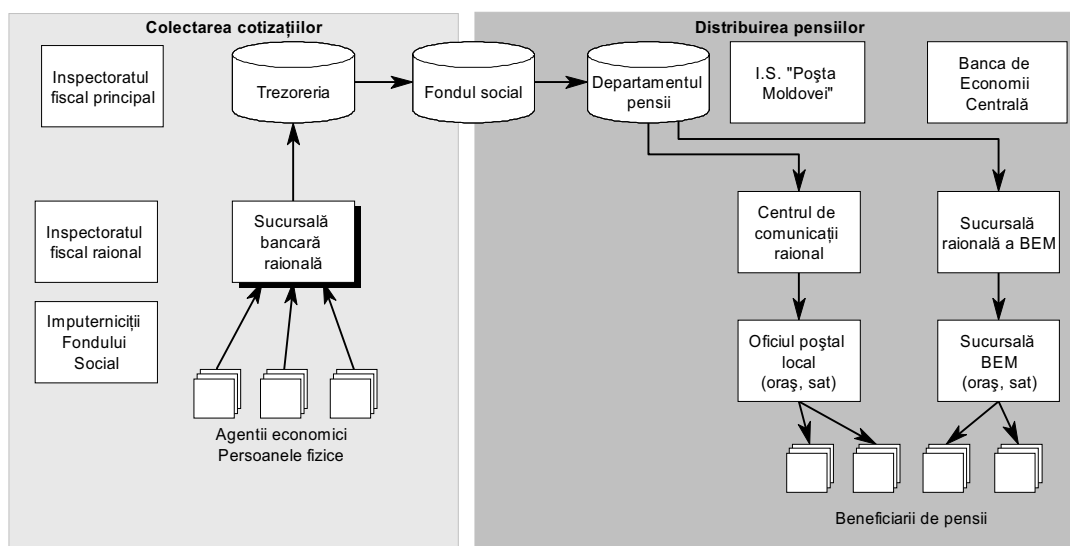
Actualmente în Moldova *gestionarea sistemului asigurărilor cu pensii este complicată*, fiind efectuată de către Ministerul Muncii, Protecției Sociale și a Familiei; Consiliul de Administrare al Fondului Social și Direcția Executivă, Departamentul de Pensii și Asigurări Sociale; Direcțiile Locale ale Asigurărilor Sociale și Protecției Familiei. La gestionarea asigurărilor cu pensii mai iau parte: ministerele și departamentele (Ministerul Finanțelor, Ministerul Apărării, Ministerul Economiei ș.a.); organele autoadministrării locale (comitetele executive); organele sindicale la toate nivelele; întreprinderile, instituțiile și organizațiile (agenții economici).

Finanțarea plăților sociale se efectuează din sursele Bugetului Asigurărilor Sociale de stat, buget care se formează din contul contribuțiilor patronilor, angajaților și alocațiilor din bugetul de stat. Înregistrarea agenților economici – a contribuabililor contribuțiilor sociale se efectuează

de către organele Fondului Social, evidența personificată a contribuabililor la Fondul Social nu se duce.

În activitatea organelor participante la gestionarea sistemului de asigurare cu pensii multe funcții se dublează, lipsește delimitarea concretă a competențelor. Din cauza răzlețirii instituțiilor participante la gestionarea sistemului asigurărilor cu pensii, precum și lipsa reglementării legislative a relațiilor dintre ele, efectuarea controlului eficient asupra colectării și distribuiri cotizațiilor sociale nu e posibilă.

Schema colectării contribuțiilor sociale și distribuiri pensiilor se prezintă mai jos.

Actualmente organizarea muncii de stabilire și plată a pensiei se bazează pe un înalt grad de centralizare. Deși și în trecut (având în vedere posibilitățile tehnicii de calcul și finanțării centralizate din Bugetul de Stat) acest sistem a fost durabil și ușor de gestionat, actualmente în multe aspecte el și-a pierdut avantajele și nu poate rezolva eficient sarcinile ce țin de gestionarea și acordarea serviciilor legate de administrarea pensionării. Lacunele sistemului actual sunt: termenele mari de acordare a pensiilor și traficul de informație cu privire la pensionare (procesul de la prezentarea cererii până la acordarea pensiei durează circa 2 luni); procesele necesită volume mari de lucru și cheltuieli materiale mari; lipsa unui control eficient la toate nivelele; scăderea responsabilității lucrătorilor pentru executarea obligațiilor.

În baza celor menționate, motivele principale care dictează *necesitatea reformei sistemului de pensionare* sunt: diminuarea sumelor colectate în Fondul Social, ceea ce a dus la reșartele plății pensiilor și altor plăți sociale; descreșterea nivelului asigurărilor cu pensii și plăți sociale; creșterea poverii pe seama populației economic active, atât din contul îmbătrânirii populației (calcularele demonstrează că în viitor situația se va agrava din cauza perspectivei demografice nefavorabile), precum și din cauza cotei mari a pensiilor preferențiale; cotele asigurării sociale sunt înalte și neechilibrate între patroni și angajați; rata înaltă a cheltuielilor indirecte pentru asigurarea socială; distribuția irațională a mijloacelor financiare, ceea ce nu permite îndreptarea lor la asigurarea socială a păturilor nevoiașе ale populației; pierderea legăturii dintre mărimea pensiilor și contribuțiile sociale ale lucrătorilor și lipsa legăturii între mărimea pensiei și mărimea plăților pentru asigurările sociale; suprapunerea funcțiilor sistemelor asigurărilor sociale și asistenței sociale; legislația inadecvată; eficacitatea joasă a sistemului de gestionare și administrare a asigurărilor sociale.

Reforma administrativ-teritorială inițiată în Moldova este de asemenea una din cauzele care au determinat necesitatea reformei administrării sistemului de pensionare.

Principiul de bază al sistemului reformat al pensionării constă în acordarea stabilă și

transparentă a pensiilor, oamenilor potriviți la momentul potrivit în forma potrivită pentru asigurarea unui nivel mai înalt al calității vieții în conformitate cu principiul egalității, echității sociale, solidarității, a drepturilor individuale și responsabilităților. Având în vedere toate acestea, *scopurile de bază ale reformei* sistemului de pensionare sunt: asigurarea întregii populații cu ajutor material adecvat la atingerea vârstei înaintate; asigurarea unui echilibru durabil al sistemului; asigurarea respectării principiilor echității sociale, a egalității și solidarității; asigurarea unei recuperări cât mai mari a necesităților beneficiarilor acestui sistem.

Direcțiile principale ale reformei sistemului de pensionare sunt:

- Îmbunătățirea condițiilor pensionarilor actuali;
- Un nou program pentru viitorii pensionari;
- Organizarea funcționării continue în timpul trecerii de la sistemul actual la cel nou.

În scopul asigurării legislative a reformei pensionării, au fost elaborate proiectele: Strategia reformării sistemului de pensionare, precum și proiectele de legi – “Cu privire la asigurarea cu pensii de stat”; “Cu privire la fondurile de pensii nestatale”; “Cu privire la asigurarea socială de stat”; “Cu privire la Fondul Social”. La 14 octombrie 1998 Parlamentul a adoptat Strategia reformei sistemului de pensionare și legea “Cu privire la asigurarea cu pensii de stat”.

Dar care este realitatea asigurării cu pensii în țară? Scăderea colectărilor contribuțiilor de asigurare a dus la creșterea restanțelor la pensii: datoriile față de pensionari la 1 ianuarie 1995 au alcătuit 128 mil. lei, în 1996 – 315 mil. lei, în 1997 – 23 mil. lei. Efectiv la 1 aprilie 1998 restanțele la pensii constituiau 212,6 mil. lei, din care 21,4 mil. lei pe 1996, 48,2 mil. lei – pe 1997 și 142,0 mil. lei – pe ianuarie-martie 1998. Pe lunile ianuarie-iulie restanțele la pensii, acumulate din 1996 au diminuat până la 4 mil. lei, la restanțele din 1997 – până la 22 mil. lei, însă restanțele totale la 28 iulie 1998 constituiau 290 mil. lei.

Pentru asigurarea stabilității financiare a sistemului de pensionare (și ca rezultat a îmbunătățirii asigurărilor cu pensii) în legea “Cu privire la asigurarea cu pensii de stat” se stipulează:

Reducerea treptată a numărului de persoane care ies la pensie la o vârstă mai timpurie (listele nr.1, 2, 3, mamele cu mulți copii ș.a.) din contul creșterii vârstei de pensionare ale acestor categorii;

Ridicarea treptată a vârstei de pensionare până la 65 de ani pentru bărbați și 60 de ani pentru femei;

Limitarea nivelului pensiilor pentru pensionarii care muncesc.

Pe lângă acestea, în scopul asigurării stabilității financiare a sistemului de pensionare, sunt necesare o serie de măsuri, în vederea pregătirii și primirii bugetului argumentat economic, optimizării plăților la pensii și excluderii din buget a cheltuielilor ce nu țin de sistemul de pensionare, consolidarea administrării.

Practica mondială propune câteva forme de asigurare cu pensii – *pe baza solidarității, de acumulare și acumulare condiționată*.

Sistemul solidarității se bazează pe principiile solidarității între generații și acordarea garanțiilor considerabile din partea statului. Un astfel de sistem este eficient pentru țările cu populația tânără, însă, în țările cu populația îmbătrânită și în proces de îmbătrânire (cum este Moldova), acest sistem este ineficient, dat fiind faptul că cere o creștere considerabilă a nivelului contribuțiilor.

Sistemul de acumulări se bazează pe riscul personal și într-o măsură mai mică se reglementează de stat. Dar, un astfel de sistem poate funcționa cu succes doar în condițiile existenței piețelor financiare stabile și dezvoltate.

Sistemul de acumulare condiționată este un sistem intermediar. Ea se bazează pe principiile solidarității între generații și prevede crearea unor conturi de quasi-acumulare.

Evaluarea situației din Republica Moldova demonstrează că cel mai potrivit pentru perspectiva noastră este sistemul de pensionare cu multe nivele care cuprinde sistemul de asigurări de stat obligatorii și sistemul privat benevol. De aceea, în conformitate cu Strategia reformei sistemului de pensionare și legii “Cu privire la asigurarea cu pensii de stat”, sistemul actual de pensionare va fi substituit cu un sistem de pensionare cu trei nivele, care include: pensia minimal garantată, pensia pentru vechimea în muncă și pensiile individuale (particulare).

În baza Art. 12 al Legii “Cu privire la asigurarea cu pensii de stat”, *pensia minimală* – este suma minimală, garantată de stat persoanelor care au dreptul la pensie, în cazul în care mărimea pensiei, calculată în conformitate cu legea, nu atinge suma respectivă. Pensia minimală se stabilește prin lege în mărime de 25% din salariul mediu pe țară pe anul anterior intrării în vigoare a legii prezente și în continuare va fi indexată în funcție de creșterea reală a inflației.

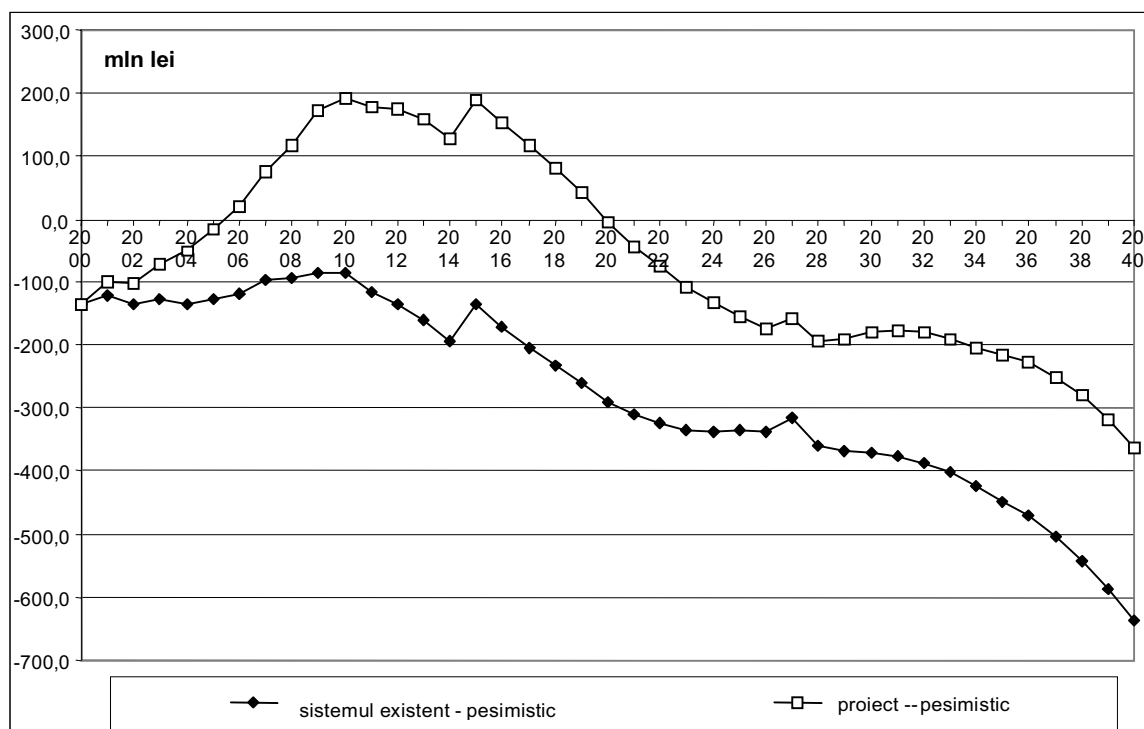
Pensiile de muncă se bazează pe principiile de asigurare și se stabilesc acelor persoane care meritau asigurarea de stat obligatorie și aveau o vechime în muncă stabilită prin lege. Baza calculării pensiei de muncă este mărimea venitului asigurat, calculat în baza sumei contribuțiilor plătite. Legea prevede majorarea pensiei în cazul pensionării mai târzii și în cazul unei mari vechimi în muncă.

Trebuie menționat că formula calculării mărimii pensiei stipulate în lege simplifică considerabil calcularea ei, asigură o legătură mai strânsă între cotizațiile plătite și mărimea pensiei primite, asigură cointerесarea persoanelor asigurate în continuarea activității de muncă. Mai mult decât atât, au fost reduse considerabil perioadele necontributive, acestea fiind: a) serviciul militar obligatoriu în cadrul Ministerelor Apărării, de Interne și Securității Naționale, departamentului protecției civile și situații excepționale; și b) perioada de îngrijire a copilului până la 1,5 ani.

Pensiile individuale sunt un gen de pensii benevole adiționale la pensiile de muncă prin fondurile private de pensionare. Atare formă se utilizează actualmente în sistemul asigurărilor personale a companiei “ASITO”, însă ea cuprinde doar 3-4% din pensionari.

Cauzele care împiedică dezvoltarea asigurărilor cu pensii individuale sunt: lipsa bazei legislative; subdezvoltarea piețelor financiare; nivelul scăzut al veniturilor populației; neîncrederea deponenților potențiali față de diverse fonduri private.

Calculule efectuate de Ministerul Muncii demonstrează că la efectuarea reformei pensionării balanța pozitivă a Fondului Social va fi atinsă în 2006 și va fi pozitiv până în 2020. Calculule specialiștilor BM au dat rezultate analoge și potrivit acestora, suma rezervelor acumulate poate atinge 50% din PIB în 2020 (în cazul îmbunătățirii sistemului administrativ).

Bugetul Fondului Social (cu și fără efectuarea reformei)

În reforma sistemului de pensionare sunt principal importante introducerea evidenței personificate a contribuabililor la Fondul Social, ceea ce va trebui să contribuie la majorarea ratei colectării impozitelor, intensificării controlului asupra cotizațiilor.

Programul reformării sistemului pensionării presupune trecerea la unele principii noi ale asigurării sociale cu păstrarea drepturilor la protecția celor căpătate în sistemul actual. Trecerea de la sistemul actual la unul nou va fi anevoios și unele programe vor dura în timp de la 5 la 40 de ani. Astfel, creșterea treptată a vârstei de pensionare se va efectua în decurs de 12 ani, plățile pensionarilor actuali circa 40 ani, schimbarea pensiilor de stat cu sistemul de trei nivele – în decurs de peste 40 de ani.

Trecerea la noul sistem de pensionare în Moldova va trece prin câteva etape. În fiecare din ele trebuie ajustată direcția reformei prin luarea în considerare a dezvoltării economice și politice a societății. În legătură cu aceasta este importantă susținerea sistemului de monitorizare și prognoză a dezvoltării sistemului de pensionare.

În afară de acesta, este important de a lua în vedere că sistemul de pensionare nu este un sistem închis, el este parte componentă a economiei naționale, reformele sistemului de pensionare nu pot să nu atingă integral sistemul indicatorilor macroeconomici ai țării. Primii pași sunt cei mai grei, dar, în sfârșit, aceștia duc la rezolvarea problemei sociale extrem de importante pentru țară.

8. Reformele economice și situațiile conflictuale

Analiza proceselor transformatoriale în țările cu economia în tranziție ne arată că în majoritatea lor procesele se derulează contradictoriu și sunt însoțite de situații de conflict. Acest fapt este și de înțeles, întrucât *reforma e o schimbare, o trecere de la vechi la nou*. În țările cu un nivel de dezvoltare avansat, cu partide politice bine determinate și societăți democratice, au loc mai puține conflicte și cu mai puține costuri sociale. În țări ca Polonia, Cehia, Ungaria și Slovenia există deja progrese în dezvoltarea sectorului real, are loc stabilizarea financiar-bugetară. Statul determină strict participarea sa în economie – ca inițiator și promotor al reformelor.

Succesul în aceste țări a fost atins în urma creării la timp a bazei legislative pentru formarea sectorului privat ca garant al încadrării în câmpul muncii și rezolvării problemelor sociale. De la crearea unui sector particular competitiv - baza creșterii economice, aceste țări au continuat activizarea comerțului extern, ceea ce a adus un flux de investiții. Important este că, în acest caz, procesele transformării proprietății și creării noilor forme de gospodărire, *conflictele nu au devenit un factor de distrugere, ci dimpotrivă, au avut un caracter mobilizator pentru societate*.

Cât privește țările spațiului post-sovietic, inclusiv Republica Moldova, în ele pe de o parte mersul târăgănat și incomplet al reformelor a dus la apariția unor conflicte de lungă durată, iar pe de altă parte *conflictele sociale, politice și militare au blocat promovarea reformelor*. Târăgănarea reformelor a adâncit degradarea sectorului real, micșorarea gradului de utilizare a forței de muncă și înrăutățirea nivelului de trai. În unele din aceste țări mersul reformelor a fost tergiversat de lipsa concilierii sociale și continuității în activitatea guvernelor care au alternat succesiv la conducere. Între anii 1991-1998 Republica Moldova, spre exemplu, a avut șapte guverne diferite. În lipsa unui program de dezvoltare pe o perioadă medie a economiei naționale, acest fapt a zădărnicit ritmurile și consecutivitatea reformelor.

O altă cauză importantă a târăgănării reformelor a fost durabilitatea mentalității post-sovietice a populației, orientată în mare parte spre obținerea beneficiilor sociale de la stat. În același timp, criza în sectorul de producție, restanțele la impozite au cauzat nesatisfacerea cronică a cerințelor populației din contul statului (protecția socială, folosirea completă a forțelor de muncă, neachitarea la timp a salariilor în sfera bugetară).

În Moldova lipsa unei stabilități politice și succesiunii în acțiunile guvernelor, conflictul armat din Transnistria au dezechilibrat unitatea economică a țării și împreună cu așteptările nejustificate ale populației – acestea târăgănează reformele. Numai în anul 1997 în Moldova s-a reușit suspendarea stagnării în economie, creșterea produsului intern brut cu 1,3%, reducerea inflației până la 11,2%. Relativ stabilă era moneda națională. Însă nu s-a izbutit stabilizarea situației la micronivel. Majoritatea întreprinderilor funcționau nerentabil, s-a înrăutățit situația bugetară, inclusiv din cauza datoriilor interne și externe mari.

În asemenea condiții succesul în redresarea situației economice a fost temporar. Instabilitatea situației macroeconomice și criza bugetului de stat stopează reformele structurale, dezvoltarea sectorului privat și gradul de utilizare a forței de muncă, ceea ce duce la declanșarea conflictului social. Programul Guvernului I. Ciubuc - 2 (mai 1998) întrunește un complex radical de măsuri pentru realizarea reformelor în privatizare, reforma agrară, complexul energetic, în sectorul industrial, în sfera financiar-bugetară, în infrastructură și sfera socială. Totuși influența negativă a crizei financiare din Rusia (august 1998), cât și cauzele interne, au deteriorat brusc situația social-politică din țară.

Astfel a devenit clar că numai prin pârgșii financiare, fără restabilirea sectorului real situația nu se va îmbunătăți. Ieșirea din situație se poate face numai prin restructurarea întreprinderilor industriale și agrare în baza noilor tehnologii și a managementului, reorientarea lor pe piețele concurente, ce va îmbunătăți bilanțul comercial al țării, va reduce presiunea asupra bugetului, va spori utilizarea brațelor de muncă și reducerea obligațiilor sociale ale statului.

Conform calculelor, pentru restructurarea și retehnologizarea întreprinderilor Moldovei sunt necesare 300-500 milioane dolari S.U.A. Țara nu dispune de astfel de mijloace. Ieșirea din situație constă în colaborarea cu țările Uniunii Europene, mediterane și a celor din bazinul Mării Negre în scopul realizării în comun a proiectelor. Concomitent e vitală menținerea avantajelor tradiționale, ce rezultă din cooperarea cu țările C.S.I.

Într-o serie de țări în tranziție, pe lângă conflictele sociale s-au înregistrat și *conflicte cu caracter politico-etnic*. Ele încetinesc reforma economică și sustrag o parte considerabilă din resursele pentru aplicarea în scopuri antiumane. Astfel de conflicte au izbucnit în Federația Rusă, țările Caucaziene și Balcanice. Nu a fost o excepție nici Moldova. Aceste conflicte, de regulă, au o susținere externă. Eliminarea unor astfel de conflicte necesită timp, la fel ca și eforturi comune ale diferitor țări - refuzul susținerii externe a regimurilor separatiste care tind să fie recunoscute de către subiecții dreptului internațional, aplicarea sancțiunilor cu caracter determinat țărilor care susțin separatismul, etc.

Un alt tip de conflicte ce apar în țările cu economie în tranziție sunt *conflictele teritoriale* legate de infrastructură (conducele de gaz, sistemul energetic, comunicațiile auto). Aceste conflicte apar din cauza caracterului nedeterminat al hotarelor dintre țări și refuzul de a coopera este dat pentru ameliorarea situației în regiune. Crearea *euro-regiunilor* e o cale sigură de soluționare a acestor conflicte. Dintre aceste conflicte, cel mai alarmant caz pentru Republica Moldova – sunt greutățile legate de construcția terminalului “Giurgiulești” la Dunăre.

Platforma unică de aplanare a conflictelor din țările în tranziție rămâne democratizarea societății, economiei și a statului. Statele democratice, în esența lor, nu sunt agresive în politica lor externă și internă, apară inviolabilitatea persoanei și drepturile de proprietate. Societatea democratică tinde spre compromis între interesul tuturor și al fiecărui cetățean în parte. Aceasta trebuie să fie direcția de transformare a statului, economiei și a societății în Republica Moldova.